

Sint Salvatorkerk Gent

Brochure opgesteld ter gelegenheid van Open Monumentendag en van de restauratie van de muurschilderingen van Theodoor Canneel

De kerk in 1820 door Wijnantz (SAG)

Heilig Kerst vandaag

Heilig Kerst in 1940 (SAG)

10 september 2017

Redactie: Eric Bauwens in opdracht van de Kerkfabriek

Algemene informatie over de kerk

De naam van de kerk

Officieel is dit de kerk van de *Allerheiligste Verlosser*, de *Sanctissimus Salvator*, daarom spreekt men van *Sint-Salvator*. Ook heeft men het over de *Heilig-Kerstkerk*. *Kerst* komt van Kerstmis en dit is de geboortedag van Christus, de Salvator. Vandaar ook dat Kerstmis het titelfeest van deze kerk is.

In het Gents gebruikt men de naam *Seleskest*, en de heel oude Gentenaars hebben dit zelfs verbasterd tot de spotnaam *scheel orkest*.

De plaats van de kerk

In Gent is er al een *Heylig Kerstkerk* sinds 1072. Deze stond echter op een andere plek: vlakbij de St. Baafsabdij. Gewone mensen mochten de mis immers niet bijwonen in de abdij, ze moesten daarvoor naar een gewone kerk.

Omdat de Gentenaars opstandig waren, besloot Keizer Karel in 1540 om die kerk en die abdij te laten slopen en op de vrijgekomen plaats een vesting te bouwen, het Spaans kasteel, om de stad beter in bedwang te kunnen houden.

Heel wat mensen waren op die manier hun kerk kwijt. Maar in de Sleepstraat stond toen een kapel van de *Nood Gods* met daarin een middeleeuwse piëta (ook het beeldje van de *Nood Gods* genoemd, Maria met de dode Jezus op haar schoot). Daarom werd deze kapel hen toegewezen als parochiekerk.

Deze kapel werd in de loop der jaren omgebouwd en uitgebreid tot een heuse kerk in laatgotische stijl en kreeg de naam van H. Kerstkerk.

Haar huidige neo-classicistische uitzicht aan de buitenkant kreeg de kerk pas in 1812, na verregaande renovatiewerken.

Binnenin is de kerk een voorbeeld van neogotiek.

Buiten de kerk: de scheepsboeg Rihera

Sinds 25 augustus 1994 staat de boeg van de *spits Rihera* op het kerkplein. Een *spits* is een vrachtschip van 38 meter lang en 5 meter breed, afmetingen die precies passen in de Franse sluizen en kanalen.

Dit monument is er gekomen om te illustreren dat deze kerk van oudsher de kerk van de Vlaamse binnenschippers is geweest.

Café *De Toren* op de hoek waar nu de *Castor en Pollux* is, was trouwens jarenlang een trefpunt voor de schippersgemeenschap. Ze kwamen er samen na het afhandelen van hun zaken op de schippersbeurs die in het gebouw naast het café huisde. In die beurs werden de transportopdrachten toegewezen aan de schippers.

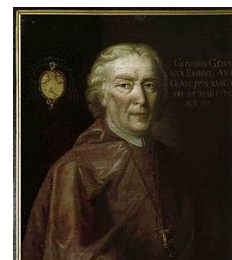

Raoul Wijnakker

De naam *Rihera* is een samentrekking van Richard-Hélène-Raoul, de voornamen van de schippersfamilie Wijnakker. Raoul Wijnakker, een telg van de parochie geboren in het Berouw, werd later schepen van de haven en het is onder meer dank zij hem dat dit gedenkteken hier nu staat. De *Rihera*, gebouwd in 1952, heeft trouwens echt gevaren tot in 1977.

Buiten de kerk: de pastorie

De pastorie dateert al van 1773 en was oorspronkelijk het retraitehuis van bisschop van Eersel die hier in alle eenzaamheid en rust zijn geestelijke oefeningen kwam doen. Van Eersel was geliefd bij het gewone volk, maar minder populair bij de hooggeplaatsten die hem te schuchter en te teruggetrokken vonden. Zijn wapenschild pronkt nog altijd boven de ingangdeur: een kroon, een staf, een bisschopshoed en drie otters die de deugden van vlijt, volharding en geduld uitbeelden.

Bisschop van Eersel

Beroemde parochianen

Lily De Munter

In deze kerk deed de bekende ballerina Lily De Munter (1920-2015) haar communie en ze trouwde hier ook. Na haar carrière gaf ze balletles aan honderden jonge Gentenaars. Armand Pien werd geboren in de Karel Mirystraat, slechts enkele passen van hier verwijderd. In het vlakbij gelegen Sint-Salvatorinstituut liepen zangeres Isabelle A en actrice Kader Gürbuz school. In de Sleepstraat groeiden dan weer de broers Karel (1887-1929) en Gustave Van De Woestyne (1881-1947) op. Karel zou bekend worden als dichter en schrijver, Gustave als schilder.

Rondgang door de kerk

Met de rug naar de ingang, slaan we vervolgens links af.

We zien achtereenvolgens

Het laatste avondmaal

Het eerste wat we zien is dit schilderij uit de 16^e eeuw toegeschreven aan de Antwerpenaar **Franck de Oude** (1542-1616). Het werk staat bol van symboliek. Judas heeft bijvoorbeeld ros haar omdat in die tijd roodharigen verdacht waren. Het hondje symboliseert de trouw van de apostelen aan hun meester. Op de glanzende vloer zien we een vlieg, dit verwijst naar de duivel, Belzebub is immers de heer van de vliegen. Vandaar ook de uitspraak “daar zit een vlieg op”.

Christus tussen mensengezichten

Rechts van *Het laatste avondmaal* hangt een hedendaags werk: een doek van **Jos Trotteyn** (1910-2002) dat ons doet denken aan de bekende kruisdraging van Jeroen Bosch, een werk dat je hier in Gent in het Museum voor Schone Kunsten kan gaan bekijken (zie afbeelding hiernaast).

Jos Trotteyn was een Gentenaar en zelfs een buurtbewoner, hij woonde in de Grauwpoort.

Ziet u de gelijkens tussen Trotteyn en Bosch?

Het beeld van de H. Anna

In de linkerzijbeuk, achter de maquette van het schip, zien we het gepolychromeerd (d.w.z. gekleurd) manshoog beeld van de Heilige Anna uit de 16^e eeuw. Let op de merkwaardige voorstellig: in haar armen draagt ze de Moeder Gods, die zelf de kleine Jezus vasthoudt.

Nog in de linkerzijbeuk, rechtsachter de maquette van het schip, zien we een beeld van de **Heilige Barbara**

De kapel van de Broederschap van de H. Jozef

Portret van Hendrik van Baelen door zijn leerling Antoon van Dijck

Wat verder bevindt zich de mooi ingerichte kapel van de H. Jozef. Deze kerk werd trouwens in 1604 door de aartshertogen Albrecht en Isabella aangeduid als zetel van de Broederschap (confrérie) van de H. Jozef. Bij die gelegenheid schonken de vorsten aan de kerk de 7 schilderijen van **Hendrik van Baelen** (1575-1632) die in deze kapel hangen. De schilder was een van de leermeesters van Antoon van Dijck.

Deze confrérie werd opgericht om God te danken voor de verovering van Oostende op de protestantse Hollanders. *Broederschappen, confréries of sodaliteiten* zijn verenigingen die goede werken deden en waarvan de leden samen baden en probeerden een vroom leven te leiden. Tot 1945 waren er op deze parochie nog 12 broederschappen actief. Vier van hen hadden een eigen kapel in de kerk.

In de kapel hangt trouwens een beeld van de stichtster van deze broederschap: Magdalena de Trazegnies (1547-1642). Na de dood van haar man, de graaf van Trazegnies, ridder van het Gulden Vlies, werd zij een gezelschapsdame van aartshertogin Isabella. In 1602 verliet zij het hof en trad zij in bij de Arme Klaren. Een jaar later liet ze zich hier opsluiten in een *kluis* (een soort cel, aangebouwd aan de kerk), waar ze bleef wonen tot aan haar dood. Het harde bestaan van een kluizenaarster belette blijkbaar niet dat ze 98 jaar oud zou worden! Men vond hier haar graf terug in 1808.

Boven het altaar hangt het schilderij *Rust tijdens de vlucht naar Egypte* van de Antwerpenaar **Quellin de jonge** (1607-1678), een leerling van Rubens.

Rechts in deze kapel van de Heilige Jozef staat een klein beeld van een andere heilige met dezelfde voor naam: Jozef De Veuster, beter gekend als de H. Damiaan. Het is een kleine uitvoering van het grotere beeld dat in de Gentse Sint-Niklaaskerk staat en werd ons geschonken door de artiest, **Achiel Pauwels** (1932) die beide beelden vervaardigd heeft.

Sint-Barbara

De kerk bezit twee beelden van deze heilige: een gekleurd en een plaatsilveren. Barbara, de patrones van mijnwerkers, brandweer, ontmijners, genietroepen en artilleristen wordt vaak afgebeeld met een toren in de hand. Dit verwijst naar haar legende: haar vader had haar opgesloten in een toren om haar af te zonderen van de vele jongelui die een oogje op haar hadden.

Het zilverwerk

Heel wat zilverwerk uit de kerk werd door Jozef II, die hier in juni 1781 op bezoek was, meegenomen naar Wenen. Toch zijn er nog een paar mooie stukken aan zijn strooptocht ontsnapt.

Zo is er het mooie reliekschrijn uit 1730 met afbeeldingen van drie pestheiligen: Rochus, Adriaan en Antonius de Eremiet die we ook vaak *Antonius met het varken* noemen.

We hebben aan de linkerkzijde van de kerk eerder al een prachtig zilveren kruis en het beeld van de Heilige Barbara gezien. Let ook op de Godslamp uit 1772 die boven het altaar hangt.

De kruisweg

Lybaert in 1893

Nog aan de linkerkzijde van de kerk zien we dan de kruisweg, geschilderd door **Theofiel Lybaert** (1848-1927). Deze Gentenaar had ooit zijn atelier op het Sint-Michielsplein en in het Prinsenhof. Na de dood van Canneel (waar we het verder nog uitgebreid over hebben), zal hij de muurschilderingen in de Sint-Annakerk afwerken.

Let goed op de kruisweg! Lybaert heeft het verhaal ervan gesitueerd in het middeleeuwse Gent. Zo kunnen we het Belfort en het Gravensteen herkennen.

Biechtstoelen en lambrisering

Grafsteen van M. Zens op het kerkhof van Mariakerke

De 4 biechtstoelen in de zijbeuken en de lambrisering waarin de kruisweg is ingebouwd zijn van de hand van **Mathias Zens** (1839-1921). Deze Duitser kwam al heel jong naar Gent om hier in Sint-Lucas les te volgen. Omdat hij weinig bestaansmiddelen had, mocht hij logeren bij de broeders van Sint-Jan-de-Deo op het Fratersplein. Toen hij afgestudeerd was, kleepte hij daar de kapel aan met prachtig neogotisch meubilair.

Mathias blijft zijn hele leven in Gent en met zijn bedrijf van 50 medewerkers voert hij tientallen opdrachten voor kerkinrichting (preek- en biechtstoelen, communiebanken, *calvaries*, beelden...) uit, vooral in Oost-Vlaanderen.

Hij ligt begraven op het kerkhof van Mariakerke.

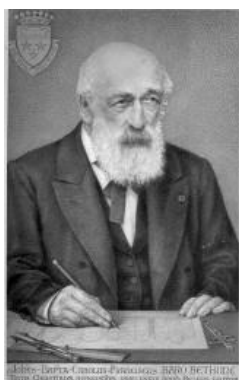
De klokken

De kleine klok **Katrien** die hier staat, gegoten in Mechelen in 1680, is één van de oudste klokken in Gent. Het is de enige klok van deze kerk die ontsnapt is aan de opeisingen van zowel de Franse en Duitse bezetters. Sinds 1948 hangen nieuwe klokken in de toren: Maria (1.200 kg), Jozef (750 kg) en Rochus (550 kg). Ze worden elektrisch geluid.

Het linkse zijaltaar

Achter de klok zien we het linkse zijaltaar dat aan Onze Lieve Vrouw toegewijd is. Hier zien we onder andere een schilderij van **De aanbidding van de drie koningen** van diezelfde **Theofiel Lybaert**, die ook de kruisweg heeft geschilderd.

Het hoofdaltaar

J.B. Bethune
(Stichting Bethune)

Het hoofdaltaar met retabel dateert uit de tweede helft van de 19^e eeuw. Het is een neogotisch werk geïnspireerd op de typische altaren van de late middeleeuwen. **Jean-Baptiste Bethune** (1821-1894) heeft het ontworpen. Deze West-Vlaamse architect verhuisde in 1859 naar Gent waar hij in 1862 Sint-Lucas, de eerste katholieke kunstschool in België oprichtte. In ons land wordt hij beschouwd als de “paus” van de neogotiek, een kunstrichting die gekenmerkt wordt door een grote, ietwat romantische belangstelling voor de middeleeuwen. Bethune is ook de architect van de begijnhofkerk in Sint-Amandsberg. Er is in die deelgemeente trouwens een Jean Bethunestraat (de vroeger

Hoogstraat).

Het moderne altaar

Het hoofdaltaar dateert nog van de periode waarin de priester tijdens de mis met zijn rug naar het volk stond. Met de modernisering van de eredienst voelde men de behoefte aan een moderner, kleiner en soberder altaar.

Het huidige altaar, dat voor het hoofdaltaar staat, werd ontworpen door Luc Lammens, die hier van 1973 tot 1994 pastoor-deken was. José Van Der Linden, een parochiaan, heeft het vervaardigd. Het werd ingewijd door bisschop Luysterman in 1996.

Hier zien we dan de fresco's waaraan we achteraan in deze brochure extra aandacht besteden. Laten we eerste onze rondgang door de kerk verder zetten. Later komen we bij de fresco's terug.

Het zijaltaar van de Zoete Naam Jezus en het beeld van de Nood Gods

In dit rechter zijaltaar hangt opnieuw een groot schilderij van **Lybaert**, de opdracht van Jezus in de tempel.

Daaronder staat een klein beeldje, dat we misschien nauwelijks opmerken. Het is een kleine piëta, of **beeldje van de Nood Gods**. De klassieke afbeelding van de Moeder Maria met het dode lichaam van haar Zoon op de schoot. Het is een klein voorwerp met een grote geschiedenis.

Het is niet zeker dat dit het oorspronkelijke beeld uit 1400 is of een kopie ervan uit ongeveer 1515.

In elk geval is er een mooie legende aan dit eikenhouten beeld verbonden. Nadat de kerk in 1587 door de calvinisten verwoest werd, was het beeld verdwenen. Zes jaar later werd het teruggevonden drijvend in een waterloop die toen tussen de Muide en de Sleepstraat liep. Het werd terug gedragen naar de kerk, maar die was op dat uur van de dag gesloten. Dus liet men de piëta buiten staan. 's Anderendaags bleek dat het beeld zich op wonderbaarlijke wijze verplaatst had naar het altaar. Telkens als men nadien het beeld verzette, keerde het altijd uit eigen beweging naar die plaats terug.

Het beeld werd ook aanroepen tijdens de cholera-epidemieën die Gent teisterden in de jaren 1832 en 1849.

In 1966 werd het miraculeuze kunstwerk gestolen. De daders werden nooit gevonden, maar de piëta zelf vond men enkele maanden later terug bij een Brusselse antiquair. Het beeldje kwam dus opnieuw terug, zij het ditmaal op minder miraculeuze wijze!

We blijven langs deze zijde van de kerk en gaan langzaam terug richting van de uitgang.

Reliekkast

Dit is het andere schrijn van deze kerk. Zoals u ziet is het van recente datum. Het werd pas in 1980 ingezegend.

Het witte beeld van Sint Bartholomeus, de patroon van de *huidevetters*

Zowat overal in de kerk hangen hoog aan de muur witte, houten heiligenbeelden. Het gaat om heiligen zoals Ambrosius, Augustinus of Johannes.

Blijven we even stilstaan bij dit beeld van Sint-Bartholomeus. Deze laatste, met een afgestroopte dierenhuid in de ene en een mes in de andere hand, verdient onze bijzondere aandacht. Hij is namelijk de patroon van de *huidevetters* (leerlooiers).

Is H. Kerst vandaag gekend als schipperskerk, in de middeleeuwen was dit de kerk van de talrijke *huidevetters* die hier in de omgeving woonden en werkten. De straten *Huidevetterken* en *Huidevetterskaai* herinneren daar nog aan.

Het heilig Graf

In de H. Kruiskapel, onder een spitsboogvenster, zien we een beeldengroep uit 1607 die de graflegging van Christus verbeeldt. Het bijzondere aan dit werk is dat het zich binnen bevindt. Meestal vinden we een dergelijk beeldhouwwerk in de buitenmuren van een kerk.

Het werk werd in de loop der jaren zwaar beschadigd. Zo werden ooit alle hoofden afgeslagen en er nadien weer op bevestigd.

De triptiek van Maarten van Heemskerck (1489-1574).

We zijn terug aan de ingang van de kerk. Het drieluik dat we hier zien, is zonder twijfel één van de belangrijkste stukken in de kerk. Er zijn immers niet veel werken van deze renaissanceschilder uit Haarlem bewaard gebleven. Links zien we de *Ecce Homo*, dit is de scène uit het passieverhaal waarin Pilatus de gegeselde Christus aan het volk toont en zegt "ziedaar de mens". Centraal zien we de kruisiging, rechts de Verrijzenis.

Ga nog niet naar buiten, keer via het midden van de kerk terug naar het altaar om de fresco's te bewonderen. Geniet ondertussen van de preekstoel, van de enorme schilderijen hoog boven je hoofd en van de glasramen.

De preekstoel

Het is onbekend van wie dit prachtige eiken kunstwerk uit 1737 is. Het is een rijk versierd rococowerk dat gedragen wordt door de boom van goed en kwaad. We merken Adam en Eva, de slang en de legendarische appel op. Op de drie zijden van de preekstoelkuip zien we Bijbelse taferelen: de boodschap aan Maria, de geboorte van Jezus en Jozef met het Kind aan de hand. Bovenop het dak van de preekstoel zien we een engel die op een bazuin blaast om de Verlossing aan te kondigen.

De 12 schilderijen van Nicolaas de Liemaekere

Links en rechts boven de middenbeuk, op 20 meter hoogte hangen 12 schilderijen van vijf meter op vijf die scènes uit het leven van Jezus voorstellen. Ze dateren van rond 1630. Het zijn monumentale doeken die enkel tot hun recht komen als men ze van ver genoeg bekijkt.

De Liemaekere (1601-1646) was een tijdgenoot van Rubens. Samen werden ze door Otto Venius opgeleid. Hij was een Gentenaar, geboren in de Sleepstraat. Later woonde hij in de Oudburg. Hij was in zijn periode de belangrijkste schilder in het Gentse. Er hangen werken van hem in de Sint-Niklaaskerk, in de Sint-Baafskathedraal en in de Sint-Walburgakerk in Oudenaarde.

De doeken werden gerestaureerd tussen 1979 en 1982.

De glasramen

Van hieruit kunnen we goed de rijkdom bewonderen van de kleurrijke glasramen. Net als de rest van de kerk zijn de meeste glasramen neogotisch. Negen ervan werden gemaakt in het atelier van **Joseph Casier** (1852-1925) in de Sleepstraat en dateren van 1910.

Er zijn ook enkele modernere glasramen uit de jaren 1930 en van 1969.

Op de glasramen zelf kunnen we lezen aan wie ze werden opgedragen, door wie ze zijn geschonken en voor welke gelegenheid.

Vooraf meegesleurd te worden door de stoet van de heiligen, kijkt u misschien nog even achterom naar het orgel

Het orgel

Zoals u ziet is het orgel in bijzonder slechte staat. Dit muziekmeubel staat hier sinds 1886 en was oorspronkelijk gebouwd voor de Wereldtentoonstelling in Antwerpen het jaar voordien.

De zoektocht naar subsidies voor een nieuw orgel is al jaren bezig....

Onze rondgang door de kerk is nu beëindigd. Toch gaan we nog niet naar buiten. Waren we overigens niet gekomen voor de prachtige, net gerestaureerde muurschilderingen *De optocht der heiligen* van de Gentse schilder Theodoor Canneel?

De restauratie heeft een jaar werk gekost aan een team van geduldige restaurateurs die, vaak met niets anders dan een piepklein penseel, dit werk nieuw leven hebben ingeblazen.

Keer terug naar het altaar en stap gerust mee op in de stoet der heiligen, op weg naar de Verlosser!

THEODOOR CANNEEL

Gentenaar Theodoor Canneel wordt geboren in 1817 in de Violettenlei, een straatje tussen de Posteernestraat en de Annociadenstraat dat verdwenen is toen de Houtlei werd gedempt. Als hij 13 jaar is, begint hij als letterzetter in dezelfde drukkerij waar zijn vader meestergast is. Tekenen en schilderen is in het begin slechts een hobby. In zijn vrije tijd volgt hij les aan de academie, maar eens hij wat geld gespaard heeft, wordt hij daar voltijds leerling. Na zijn afstuderen mag hij er onmiddellijk aan de slag als hulpleraar. Hij geeft er les aan grote namen als Valère De Saedeleer, Emile Claus, Armand Heins en Théo Van Rysselberghe.

Zelfportret van T. Canneel
(MSK Gent)

Om zich verder te bekwamen, onderbreekt hij zijn carrière om gedurende drie jaar een studiereis te maken naar Parijs, Rome en Firenze. Het is in Italië dat hij de frescotechniek leert. Hij raakt er onder de invloed van een groep jonge Duitse schilders die men de Nazareners noemt omdat ze lange haren hebben en zich kleden in lange gewaden die doen denken aan de tijd van Jezus. Deze kunstenaars grijpen in hun muurschilderingen terug naar voorbeelden uit de middeleeuwen. Hun werken stralen meestal een diepe rust en een serene sfeer uit.

Terug in Gent wordt Canneel in 1851 directeur van de kunstacademie, een functie die hij 41 jaar lang zal uitoefenen. In 1869 wordt hij zelfs benoemd tot inspecteur van alle tekenscholen en academies van België.

Van 1857 tot 1862 werkt hij aan de muurschilderingen van deze kerk. Nadien start hij met de muurschilderingen van de Sint-Annakerk. Het beschilderen van de 4.000 m² muur is een enorme klus die niet minder dan 29 jaar zal duren! Canneel zal het werk niet kunnen afmaken: hij overlijdt in 1892. Theofiel Lybaert, één van zijn leerlingen, zal er de laatste hand aan leggen.

CANNEEL
Het wapen van de
familie Canneel

Ook de muurschilderingen van de Sint-Maartenskerk van Burst (Erpe-Mere) zijn van de hand van Canneel. Hij werkte hieraan tussen 1864 en 1874. Interessant om weten is dat die kerk ontworpen is door de Gentse architect Louis Minard. Minard tekende natuurlijk ook de plannen voor de Gentse schouwburg die zijn naam draagt.

Keizer Karel en zijn minnares bij de wieg van hun dochter van T. Canneel (MSK, Gent)

Heel veel schilderijen heeft Theodoor niet gemaakt. Zijn voorkeur ging immers naar (soms immens grote) muurschilderingen waaraan hij telkens jaren lang bezig was.

Toch bezit het Gentse Museum voor Schone Kunsten 2 schilderijen en 4 tekeningen van Canneel waaronder het zeer mooie *Keizer Karel en zijn minnares Johanna van der Gheynst bij de wieg van hun dochter Margareta*. Jammer genoeg bevinden ze zich allemaal in de reserve en kan men ze voorlopig niet bewonderen.

Canneel is ook de ontwerper van het grafmonument van Jan-Frans Willems dat zich op het Campo Santo van Sint-Amandsberg bevindt.

De muurschilderingen

Men spreekt, ook hier in de kerk, meestal over fresco's. Maar let op! Muurschilderingen zijn niet altijd fresco's! Muurschilderingen kunnen immers gemaakt worden *al fresco* (Italiaans voor nat of vers) of *in secco* (droog). Typisch voor de frescotechniek is dat de verf direct wordt aangebracht op de nog natte kalklaag.

Zo zijn de oude Egyptische muurschilderingen *in secco* aangebracht. Eigenlijk zijn het de Romeinen die de eerste fresco's hebben gemaakt. Sommige daarvan kunnen we nog altijd bewonderen in Pompeï of Herculaneum.

Fresco's blijven een techniek die vooral in het zuiden van Europa wordt toegepast. Hier in onze streken werkt men *in secco*. Deze muurschilderingen hier zijn dus eigenlijk secco's!!

De optocht der heiligen

Boven het tabernakel zien we een 5 meter hoge Christus, de Verlosser of Salvator, die de armen uitstrekt naar diegenen die bij hem troost zoeken. Op dezelfde hoogte zijn tussen de zes vensters de apostelen voorgesteld. Links en rechts van het tabernakel nadert een dertig meter lange processie van heiligen. Links zien we de monniken en bisschoppen die de optocht openen, rechts sluiten de vrouwen de stoet. Destijds waren de meeste van die heiligen goed herkenbaar voor de gelovigen. Canneel heeft ze trouwens afgebeeld met hun traditionele attributen en kenmerken. In totaal zijn er ongeveer zestig personen afgebeeld.

Let ook op de ernstige, ingetogen gelaatsuitdrukking van de afgebeelde figuren waarmee de kunstenaar de verinnerlijking en de heiligheid probeert weer te geven. Wat ook merkwaardig is, en we weten niet waarom, is de afwezigheid van Maria, de Moeder Gods.

De restauratie was hoognodig

In de loop der jaren waren de muurschilderingen zwaar beschadigd geraakt.

- Jarenlang, voor de herstelling van het dak in 1966, zijn er vochtproblemen geweest. In de droogte volgend op regenbuien zijn de zouten gaan uitkristalliseren. Het zout heeft de verflagen sterk aangetast.
- Er waren talrijke barsten en scheuren in de pleisterlaag.
- Veel verf was afgeschilferd
- Wat oorspronkelijk goudkleurig was, was nu groen uitgeslagen.

- 150 jaar neerslag van stof en roet afkomstig van het branden van kaarsen, hadden het geheel sterk vervuild.
- Sommige stukken werden ooit overschilderd met olieverf en hadden daardoor niet meer de glans van het origineel.
- Sommige delen waren in de loop der jaren grijs overschilderd en zagen er helemaal anders uit dan het origineel.

Deze fresco's waren al jaren in zeer slechte staat. Uiteindelijk maakten in 2016 de Vlaamse regering en de Stad Gent de nodige 500.000 euro vrij voor een grondige restauratie. De werken zijn gestart in oktober 2016 en duurden tot midden augustus 2017.

Alvorens te reinigen en te restaureren moet men weten welke producten men moet gebruiken en welke technieken men moet toepassen. Hier was dit voorafgaand onderzoek uitzonderlijk moeilijk. Men had dan ook vele weken nodig om telkens weer 1 à 2 cm² met een welbepaald product te behandelen om dit te laten inwerken en te zien welk effect dit gaf.

De ploeg restaurateurs v.l.n.r. Luc Ghys (Renotec) Steven Vandeveldde (Renotec), Annelien De Boever (Profiel), Hugo VandenBorre (studiebureau)

Binnenzicht van de kerk omstreeks 1900 (SAG)

Bedankt voor uw bezoek